

Crna Gora

DECENIJA
OBNOVE
NEZAVISNOSTI
HILJADU GODINA
DRŽAVNOSTI
2016

Da je vječna Crna Gora
DRŽAVNA IZBORNA KOMISIJA

PRIRUČNIK ZA OBUKU BIRAČKIH ODBORA

PARLAMENTARNI IZBORI 2016

U CRNOJ GORI

UVODNA RIJEČ

Poštovani predsjednici i članovi biračkih odbora,

Pred vama je Priručnik za obuku biračkih odbora za sprovođenje parlamentarnih izbora u Crnoj Gori raspisanih za 16. oktobar 2016. godine.

Ova svojevrsna „mapa puta“, koju je pripremila Državna izborna komisija, ima za cilj vaše detaljnije upoznavanje sa procedurama glasanja, od priprema za izborni dan do zatvaranja biračkog mjesta, kao i sa procedurama prebrojavanja, pakovanja i transporta materijala do njegove predaje opštinskoj izornoj komisiji.

Priručnik sadrži određena zakonskih rješenja i podzakonskih akata koja se odnose na rad organa za sprovođenje izbora. Uz prethodno podsjećanje na osnove izbornog sistema, težište Priručnika je na glavnim dužnostima biračkih odbora i procedurama glasanja, od kojih zavisi ostvarivanje jednog od temeljnih ljudskih prava – biračkog prava.

Uvjerem sam da će ovaj priručnik doprinijeti vašoj kvalitetnoj pripremi za sprovođenje parlamentarnih izbora u Crnoj Gori raspisanih za 16. oktobar 2016. godine, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i međunarodnim standardima.

Unaprijed Vam se zahvaljujemo na saradnji.

Budimir Šaranović,

Predsjednik Državne izborne komisije

SADRŽAJ

I.	UVODNA RIJEČ	1
II.	KRATAK PREGLED IZBORNOG SISTEMA ZA PARLAMENTARNE IZBORE 2016 GODINE	3
III.	PLANIRANJE UOČI IZBORNOG DANA	3
	a. PRIJEM IZBORNOG MATERIJALA	4
IV.	GLAVNE DUŽNOSTI BIRAČKIH ODBORA	7
	A. UREĐENJE BIRAČKIH MJESTA	8
	B. OVLAŠĆENI PREDSTAVNICI KOJI SU PRISUTNI U BIRAČKOM ODBORU	11
	C. POSMATRAČI I MEDIJI	11
V.	PROCEDURE GLASANJA	12
	a. ODRŽAVANJE REDA NA BIRAČKOM MJESTU I MJERE ZA OBEZBJEĐENJE TAJNOSTI GLASANJA	19
VI.	PROCEDURE ZA GLASANJE PUTEM PISMA.....	21
VII.	ZATVARANJE BIRAČKOG MJESTA I PROCEDURE PREBROJAVANJA.....	25
	a. UTVRĐIVANJE REZULTATA GLASANJA	26
	b. ZAPISNIK O RADU BIRAČKIH ODBORA I IZVJEŠTAJ O REZULTATIMA GLASANJU	27
VIII.	PAKOVANJE I TRANSPORT MATERIJALA OIK.....	28
IX.	LISTA PRILOGA.....	29

KRATAK PREGLED IZBORNOG SISTEMA ZA 2016. GODINU

Parlamentarni izbori u Crnoj Gori će se održati 16. oktobra 2016.godine. Ukupno 81 član parlamenta će biti izabran u jedinstveno nacionalno tijelo sa četvorogodišnjim mandatom po sistemu proporcionalne raspodjele i sa zatvorenim listama. Liste kandidata koje pređu prag od 3 posto validnih glasova stiču pravo da učestvuju u podjeli mandata. Posebna pravila se primjenjuju za liste koje predstavljaju nacionalne manjine. Neophodno je da se na listama kandidata nađe minimum 30 procenata manje zastupljenog pola.

Ovi izbori će se održati u skladu sa djelimično izmijenjenim pravnim okvirom. Između ostalog, izmjene Zakona o izboru odbornika i poslanika iz 2014.godine uvode u upotrebu **novi Sistem za identifikaciju birača (elektronsku identifikaciju)**, nove odredbe o registraciji kandidata i podjele mandata listama nacionalnih manjina.

AKTIVNOSTI BIRAČKIH ODBORA PRIJE DANA IZBORA

Predsjednik biračkog odbora je odgovoran za kompletno funkcionisanje biračkog mjesta za vrijeme glasanja. No, prije samih izbora, postoji niz pripremnih aktivnosti koje se moraju preduzeti od strane opštinske izborne komisije i biračkog odbora kako bi proces glasanja na dan izbora bio efikasan i efektivan.

- Predstavници opštinske izborne komisije i biračkog odbora su dužni da najkasnije 12 časova prije početka glasanja, provjere da li su obezbijeđeni uslovi za glasanje na biračkom mjestu, u skladu sa uslovima za funkcionisanje uređaja za elektronsku identifikaciju birača, o čemu se sačinjava zabilješka.
- Opštinska izborna komisija i birački odbor, prilikom pregledanja biračkog mjesta, dužni su provjeriti da li je unutrašnjost biračkih prostorija pokrivena kamerama ili drugim mjerama nadzora, i da omoguće da se ova sredstva isključe ili prekriju neposredno pred početak glasanja.

PRIJEM IZBORNOG MATERIJALA

Izborni materijal od opštinske izborne komisije preuzima predsjednik biračkog odbora najkasnije 48 sati prije dana održavanja izbora. Materijal i uređaj su povjereni na čuvanje predsjedniku biračkog odbora do otvaranja biračkog mjesta.

IZBORNI MATERIJAL ČINE:

1) Glasačke kutije (2);

2) Kontrolni list za provjeru glasačke kutije

3) Uređaj za elektronsku identifikaciju birača (EVID) i e-Tokeni (2);

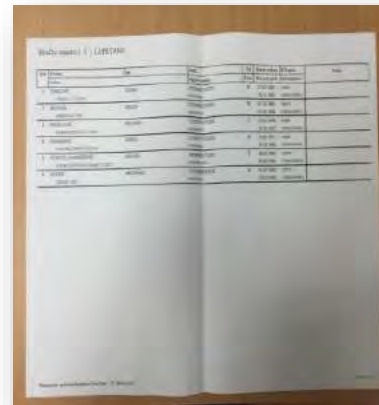
4) Glasački listići;

5) Šabloni za glasačke listiće;

6) Kutija za čuvanje kontrolnih kupona i potvrda-odrezaka EIB;

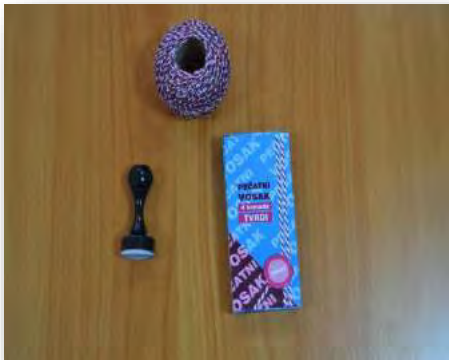
7) Štampani izvod iz biračkog spiska

8) Zapisnik o radu biračkog odbora;

9) Zastava

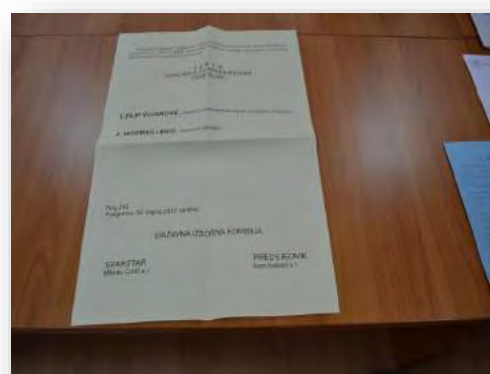
10) Pečat, jemstvenik i vosak za pečaćenje;

11) obrazac zahtjeva za glasanje putem pisma;

12) Koverte;

13) Zapisnik o primopredaji izbornog materijala

14) Oznake za biračka mjesta;

15) Zbirna izborna lista

GLAVNE DUŽNOSTI BIRAČKIH ODBORA

Kao predsjednik odnosno član biračkog odbora, Vi ste jedan od nekoliko izbornih zvaničnika sa kojima će većina birača ostvariti neposredan kontakt tokom izbora. Zato je od izuzetne važnosti da održite najviši nivo profesionalizma i integriteta tokom obavljanja Vaših dužnosti prilikom komunikacije sa biračima na biračkom mjestu. Ovo uključuje i predizborne dužnosti kao što su pohađanje obuka i odgovornosti na sam izborni dan, tokom prebrojavanja glasačkih listića i izvještavanja o rezultatima sa biračkog mjesta.

- Opštinska izborna komisija je dužna da za svaki birački odbor blagovremeno pripremi opremu i materijal za glasanje, a naročito: elektronski uređaj za identifikaciju birača, u koji je unesena elektronska verzija izvoda iz biračkog spiska za konkretno biračko mjesto; dva eTokena (elektronska ključa) za aktiviranje uređaja za elektronsku identifikaciju birača; potreban broj glasačkih listića; šabloni za glasački listić (2); zbirne izborne liste; dva odštampana izvoda iz biračkog spiska (jedan za glasanje putem pisma); kutije za glasanje na biračkom mjestu; prenosnu-mobilnu kutiju za glasanje putem pisma; posebne i službene koverta za glasanje; kao i obrazac zapisnika o radu biračkog odbora.
- Prilikom preuzimanja i nakon prebrojavanja izbornog materijala iz alineje 1 ove tačke, opštinska izborna komisija i predsjednik biračkog odbora, će upakovati materijal u omot (osim uređaja za elektronsku identifikaciju birača) koji će obezbijediti pečatnim voskom, sa odgovarajućim žigom. Na omotu se konstatuje koji je materijal po vrsti i broju u omotu. Konstataciju potpisuju predsjednik biračkog odbora i član opštinske izborne komisije, koji vrši primopredaju izbornog materijala. Potpisi se ovjeravaju službenim pečatom opštinske izborne komisije.
- Elektronski uređaj za identifikaciju birača je upakovan u posebnu zaštitnu kutiju. ETokene koji su neophodni za aktiviranje i funkcionisanje elektronskog uređaja za identifikaciju birača zapisnički preuzimaju od opštinske izborne komisije predsjednici biračkih odbora za svako biračko mjesto i pakuje ih zajedno sa ostalim materijalom u skladu sa instrukcijama Državne izborne komisije.
- O preuzimanju omota sa izbornim materijalom i uređaja za elektronsku identifikaciju birača sačinjava se zapisnik o primopredaji koji potpisuje predsjednik biračkog odbora i predstavnik opštinske izborne komisije koji je izvršio primopredaju materijala (prilog 1).

UREĐENJE BIRAČKOG MJESTA

Birački odbor (u stalnom sastavu i opunomoćeni predstavnici podnosilaca izbornih lista) je dužan doći na biračko mjesto u 5:00 časova (dva sata prije nego što se otvori biračko mjesto) na dan održavanja izbora.

- Prostorije za glasanje moraju biti dovoljno prostrane da omoguće neometano funkcionisanje biračkog odbora, tj. da ima dovoljno prostora za sve članove biračkog odbora kako bi mogli da vide, uređaj za elektronsku identifikaciju birača, glasačku kabinu i ostali izborni materijal u svakom trenutku, i dovoljno prostora za postavljanje kabina za glasanje.
- U prostorijama za glasanje, zaseban dio će biti uređen postavljanjem glasačkih kabina, čiji oblik i dimenzije onemogućava da se vidi kako je birač glasao, i postavljene su na takav način da je birač tokom glasanja okrenut leđima biračkom odboru.

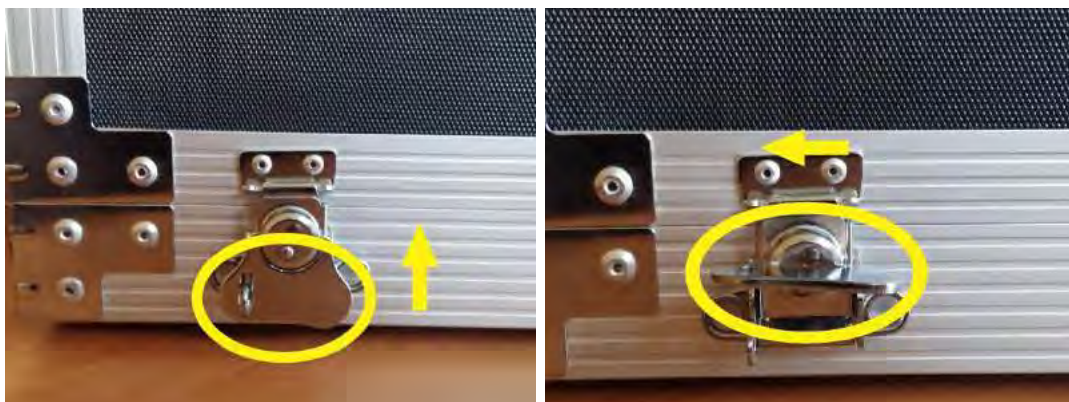

- Birački odbor će provjeriti da li je na biračkom mjestu istaknuta zastava Crne Gore, da li je prostorija za glasanje dovoljna za prohodnost birača, da li su obezbijedeni uslovi za rad uređaja za elektronsku identifikaciju birača, da li je postavljena glasačka kutija, da li je dovoljan broj paravana-kabina koji obezbjeđuju tajnost glasanja, i obezbijediće da se ukloni sav materijal koji je vezan za izbornu kampanju ukoliko se nalazi na biračkom mjestu i na 100 metara od biračkog mjesta.
- Birački odbor zatim žrijebom određuje člana biračkog odbora u stalnom sastavu, koji u prisustvu ostalih članova biračkog odbora, vrši vidno oštećenje pečata biračkog odbora, na način što zarezuje ili sagorijeva plamenom gumenu matricu pečata, kojim se glasački listići na drugoj strani (poledini), na za to određenom mjestu, pečatiraju neposredno

prije predaje glasačkog listića biraču. Oštećeni pečat biračkog odbora ne stavlja se na kontrolni kupon glasačkog listića.

Napomena: Glasački listići obavezno su složeni prema redosljedu serijskih brojeva na kontrolnom kuponu i prema tom redosljedu izdaju se biračima tokom glasanja.

- Birački odbor žrijebanjem određuje člana biračkog odbora koji će vršiti oštećenje pečata biračkog odbora, člana koji će vršiti pečatiranje glasačkih listića i člana koji će čuvati kontrolne kupone i štampane odreske-potvrde o elektronskoj identifikaciji birača. Žrijebanje se vrši sistemom zatvorenih koverata, na način što će se imena članova biračkog odbora, osim predsjednika, ispisati na posebnim listama i staviti u posebne kovertе. Izvlačenje kovertе izvršićе predsjednik biračkog odbora.
- Predsjednik biračkog odbora utvrđuje da li su obezbijedene stolice za članove biračkog odbora u stalnom i proširenom sastavu i potreban broj stolica za lica koja prate rad organa za sprovođenje izbora.
- Predsjednik biračkog odbora pred svim članovima biračkog odbora otvara omot sa materijalom za glasanje, pri čemu se vrši provjera da li je sav popisani materijal u omotu.
- Predsjednik biračkog odbora otvara zaštitnu kutiju i postavlja uređaj za elektronsku identifikaciju birača na ravnu površinu (sto) tako da većina članova biračkog odbora može vidjeti monitor uređaja i priključuje ga na izvor napajanja električnom energijom, čime se uređaj sam pokreće

Napomena: Po uključivanju elektronskog uređaja za identifikaciju birača, na njegovom monitoru-ekranu prikazan je u lijevom gornjem uglu naziv biračkog mjesta, na desnom datum i vrijeme, a na sredini ekrana poruka-informacija „priključite eToken“.

- Predsjednik biračkog odbora će po izvršenju svih prethodnih radnji, upitati članove biračkog odbora da li su ispunjeni uslovi za početak glasanja, i da li imaju primjedbi na neku od sprovedenih radnji. Nepostojanje ili postojanje primjedbi sa njihovim sadržajem i imenom davaoca primjedbe unosi se u zapisnik o radu biračkog odbora (prilog 4).

OVLAŠĆENA LICA ZA PRISUSTVO NA BIRAČKOM MJESTU

Sljedećim licima je dozvoljeno prisustvo na biračkom mjestu na dan izbora:

- Birači;
- Birački odbor u stalnom i proširenom sastavu;
- Akreditovani domaći i međunarodni posmatrači (sa prevodiocima);

Po potrebi:

- Opštinska izborna komisija;
- Državna izborna komisija i njeni službenici;

Opcionalno: policija na dužnosti ukoliko su pozvani da uspostave red na biračkom mjestu.

POSMATRAČI I MEDIJI

Akreditovani posmatrači izbora su ključni za evaluaciju i izvještavanje o transparentnosti i legitimnosti izbora. Identitet akreditovanih posmatrača utvrđuje predsjednik biračkog odbora na osnovu identifikacione kartice i službenih ovlaštenja izdatih od strane Državne izborne komisije. Predsjednik biračkog odbora obezbjeđuje odgovarajuće mjesto i vodi evidenciju o akreditovanim posmatračima (prilog 6).

U cilju praćenja izbornog dana i informisanja javnosti o toku izbora na biračko mjesto mogu da dođu predstavnici medija. Akreditovani posmatrači izbora i predstavnici medija su dobrodošli i ne treba ih doživljavati kao opterećenje.

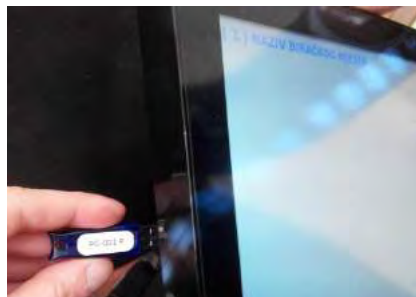
Posmatrači izbora mogu biti prisutni i iz blizine posmatrati cijeli proces glasanja i prebrojavanja (sa izuzetkom zaokruživanja glasačkog listića od strane birača), dokle god ne ometaju proces glasanja i prebrojavanja ili utiču odnosno uskraćuju korišćenje materijala na biračkom mjestu.

Posmatrači se moraju pridržavati posebnih pravila kako bi birač mogao da glasa u tajnosti i kako ne bi ometali rad biračkog odbora i proces glasanja.

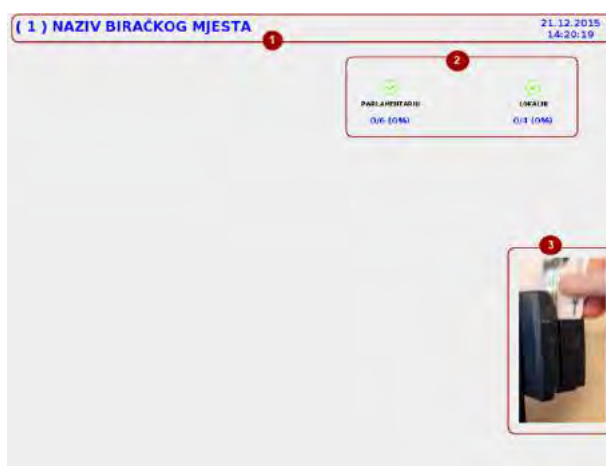
Nakon što je otpočeta procedura prebrojavanja, posmatrači mogu napustiti biračko mjesto ali se ne mogu vratiti niti ući na biračko mjesto nakon što je prebrojavanje počelo!

PROCEDURA GLASANJA

U 7:00 časova predsjednik biračkog odbora uključuje eToken u jedan od dva za to predviđena priključka na lijevoj strani uređaja.

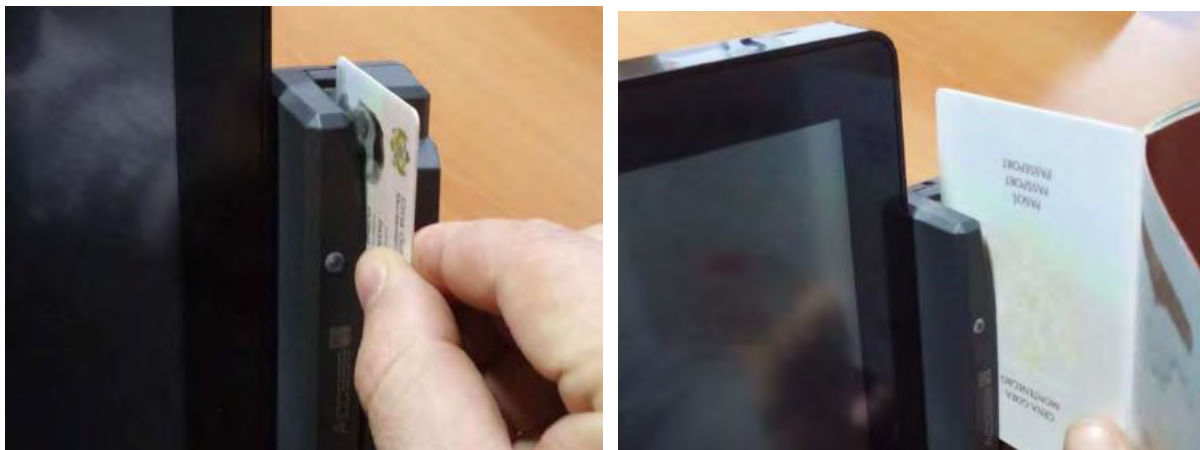
Nakon uključivanja eTokena od strane ovlaštenog lica, na ekranu uređaja prikazuju se sljedeći podaci: u gornjem lijevom uglu „naziv biračkog mjesta“, u desnom „datum i vrijeme“, ispod naziva biračkog mjesta prikazan je broj birača na tom biračkom mjestu za određene izbore i statistika izlaznosti za to biračko mjesto.

Napomena: Obzirom da se tokom istog izbornog dana može odvijati više vrsta glasanja, kao na primjer parlamentarni i opštinski izbori (Andrijevica, Budva, Gusinje i Kotor), statistika na ekranu pokazuje podatke za svaku vrstu izbora pojedinačno.

Predsjednik biračkog odbora uključuje dugme štampača sa oznakom „Power“ koje se nalazi na lijevoj strani uređaja (ispod monitora).

U donjem dijelu ekrana nalazi se animacija (slika) koja služi kao podsjetnik kako se provlači lična karta kroz čitač i ona traje u toku čitavog procesa glasanja. Na sličan način radi se i očitavanje pasoša, s tim što je fotografija na njemu na drugoj strani.

GLASATI MOŽE SAMO BIRAČ KOJI JE UPISAN U IZVOD IZ BIRAČKOG SPISKA!

Napomena: U prisustvu prvog birača za koga je provlačenjem lične karte ili pasoša utvrđeno da se nalazi na biračkom spisku, birački odbor provjerava glasačku kutiju i kada utvrdi da je prazna, rezultat kontrole se upisuje u kontrolni list koji potpisuju predsjednik i ostali članovi biračkog odbora i birač koji je prvi došao na biračko mjesto. Kontrolni list se ubacuje u glasačku kutiju koja se, u prisustvu prvog birača, pečati jemstvenikom i pečatnim voskom, što se unosi u zapisnik o radu biračkog odbora.

- Prvi i svaki naredni birač saopštava biračkom odboru svoje ime i prezime, a biometrijskom ličnom kartom ili pasošem dokazuje svoj identitet. Na zahtjev članova biračkog odbora predsjednik biračkog odbora je dužan da ispravu kojom birač dokazuje identitet pokaže svim članovima biračkog odbora. Zatim se pristupa elektronskoj identifikaciji birača.

Napomena: Biraču koji odbije elektronsku identifikaciju, birački odbor neće dozvoliti da glasa.

- Predsjednik biračkog odbora provlačenjem biometrijske lične karte ili pasoša kroz čitač na uređaju za elektronsku identifikaciju pronalazi birača u elektronskom biračkom spisku i ukoliko je birač upisan na tom biračkom mjestu na lijevoj strani ekrana će se prikazati fotografija birača, a desno od nje ime i prezime, JMBG i adresa birača. Istovremeno sa elektronskom identifikacijom, uređaj će odštampati papirni odrezak-potvrdu koja sadrži ime i prezime, JMBG i redni broj birača koji je istovjetan onome u odštampanom biračkom spisku.

U odštampanom izvodu iz biračkog spiska predsjednik biračkog odbora zaokružuje redni broj identifikovanog birača nakon čega se birač potpisuje na za to predviđenom mjestu, a zatim birački odbor omogućava biraču da glasa.

- Ukoliko uređaj za elektronsku identifikaciju birača iz nekog razloga ne odštampa potvrdu , predsjednik biračkog odbora štampa potvrdu pritiskom na dugme za ponovnu štampu.

Birački odbor dobija elektronski uređaj za identifikaciju birača sa rolnom papira za štampanje odrezaka smještenom u uređaj. Ukoliko bi iz nekog razloga bilo potrebno zamijeniti rolnu papira to se čini na način prikazan na slici.

- Ponovna štampa je moguća samo ako je birač identifikovan, a nije započet proces identifikacije drugog birača

- Predsjednik i član biračkog odbora iz suprotne političke opcije čitko i svojeručno će potpisati na drugoj strani (poledini) odštampani odrezak- potvrdu koji će se potom čuvati u istoj kutiji sa kontrolnim kuponima kod člana kojeg je odredio birački odbor.
- Nakon uspješne identifikacije birač će se uputiti do člana biračkog odbora koji izdaje glasački listić.
- Član biračkog odbora koji izdaje glasački listić sjedi do predsjednika biračkog odbora, pečatira glasački listić i daje ga predsjedniku biračkog odbora, čime se obezbjeđuje da se biraču preda samo jedan glasački listić.
- Predsjednik biračkog odbora objašnjava biraču način glasanja riječima da “birač glasa tako što zaokružuje redni broj ispred naziva izborne liste za koju glasa, odnosno zaokruživanjem naziva liste ili imena i prezimena nosioca liste i da može glasati samo za jednu izbornu listu sa glasačkog listića“, i objašnjava način presavijanja glasačkog listića, nakon čega birača upućuje iza paravana ili u kabinu.

Napomena: Predsjednik biračkog odbora je dužan da biraču, na njegov zahtjev, ponovo objasni način glasanja.

Važna napomena: Ukoliko zbog opravdanih, objektivnih okolnosti, kao što su višesatni nestanak električne energije ili kvar na sistemu (uređaju), tokom glasanja bude onemogućena elektronska identifikacija birača, birački odbor će donijeti odluku da nastavi glasanje po sistemu vizuelne identifikacije. O donošenju odluke za nastavljavanje glasanja po sistemu vizuelne identifikacije birački odbor obavještava opštinsku izbornu komisiju.

- Vizuelna identifikacija podrazumijeva da predsjednik biračkog odbora uvidom u ličnu kartu ili pasoš potvrdi identitet birača, pronađe ga u odštampanom biračkom spisku i zaokruži, omogući mu da se potpiše, preuzme glasački listić i uputi ga u prostor za glasanje. Kad birač glasa, predsjednik i član biračkog odbora iz suprotne političke opcije će čitko i svojeručno potpisati glasački-kontrolni kupon sa druge strane (poledina).
- Vizuelna identifikacija birača se obavezno unosi u zapisnik o radu biračkog odbora, tj.u njegovom posebnom aneksu označenim br.1, prilog 5. Nakon prestanka razloga- okolnosti za vizuelnu identifikaciju birača (popravka uređaja, ponovno napajanje

električnom energijom) birački odbor će nastaviti elektronsku identifikaciju birača, što se unosi u zapisnik.

- U slučaju kada je biraču biometrijska lična karta (ili pasoš) izdata nakon zaključivanja biračkog spiska na monitoru uređaja za elektronsku identifikaciju će se prikazati njegovi podaci, ali će dio monitora na kojem se prikazuje fotografija biti zatamnjen sa natpisom „slika birača nije dostupna”. Podaci o biraču koji su prikazani na monitoru moraju biti identični sa podacima u odštampanom izvodu izbiračkog spiska. Državna izborna komisija preko opštinske izborne komisije biračkom odboru dostavlja (ukoliko postoje takvi birači) i spisak birača čija fotografija se ne nalazi u uređaju za elektronsku identifikaciju birača za to biračko mjesto.

Birač koji nije u mogućnosti da na biračkom mjestu lično glasa (zbog nepristupačnosti biračkog mjesta, lice sa invaliditetom, nepismeno lice), ima pravo da to učini uz pomoć asistenta kojeg on sam odredi, a koji je dužan da listić popuni, odnosno glasanje obavi na način na koji mu birač naloži.

Glasanje za birača iz prethodnog stava ne može obaviti član biračkog odbora ni opunomoćeni predstavnik podnosioca izborne liste. Način glasanja iz prethodnog stava unosi se u zapisnik o radu biračkog odbora.

- Nadležna izborna komisija je dužna da na svakom biračkom mjestu obezbijedi odgovarajući šablon koji omogućava biraču sa oštećenim vidom da lično glasa.

- Birački odbor vodi računa da prilikom glasanja lica sa invaliditetom, koja su korisnici kolica, kutija za glasanje se postavi tako da njena visina omogućava ubacivanje glasačkog listića takvom biraču.

Napomena: Birač nakon glasanja sam presavija popunjeni glasački listić tako da se ne vidi za koga je glasao, a da pri tome ostane slobodan kontrolni kupon nakon čega, držeći u ruci presavijeni glasački listić, odlazi do glasačke kutije i omogućava žrijebom određenom članu biračkog odbora, a u slučaju potrebe, članu koga odredi birački odbor, da na perforiranom mjestu odvoji kontrolni kupon od glasačkog listića. Birač potom stavlja glasački listić u odgovarajuću glasačku kutiju i napušta biračko mjesto.

- Član biračkog odbora, žrijebom određen, obavezan je da odvojene kontrolne kupone slaže po redosljedu serijskih brojeva i da ih sa štampanim odrescima-potvrdama o elektronskoj identifikaciji čuva u posebnoj kutiji za tu namjenu.

Napomena: Ukoliko na biračko mjesto dođe birač koji nije upisan u izvod iz biračkog spiska za to biračko mjesto, provlačenjem njegovog identifikacionog dokumenta kroz čitač na ekranu uređaja za elektronsku identifikaciju ne pojavljuje se njegova fotografija, niti podaci, već se na donjem lijevom dijelu ekrana dobija informacija „birač nije na ovom biračkom mjestu“ a uređaj ne štampa odrezak-potvrdu.

- Ukoliko prilikom učitavanja lične karte odnosno pasoša dođe do greške zbog prebrzog ili presporog provlačenja, pomjeranja ugla dokumenta ili njegove zaprljanosti, uređaj detektuje takvu grešku i na ekranu se dobija poruka u donjem lijevom uglu „greška pri učitavanju, pokušajte ponovo“.

- Kada se na biračkom mjestu pojavi birač koji je već identifikovan, odnosno glasao na tom biračkom mjestu, u slučaju ponovnog pokušaja, uređaj za elektronsku identifikaciju ne dozvoljava ponovno štampanje potvrde-odreska. U tom slučaju na ekranu se prikazuju podaci o biraču i fotografija ispod koje je upozorenje da je birač prethodno već bio identifikovan.
- Ukoliko se u toku rada greškom ili iz drugih razloga isključi štampač, na ekranu će u donjem lijevom uglu pisati poruka „molimo vas da upalite štampač koristeću dugme „Power“ na štampaču ispod ekrana“.

Napomena: U slučaju da se iz uređaja za elektronsku identifikaciju izvadi eToken, ne može se vršiti elektronska identifikacija, a ponovnim stavljanjem eTokena uređaj nastavlja sa radom.

Napomena: Za više informacije pogledati prilog 11.

ODRŽAVANJE REDA NA BIRAČKOM MJESTU I MJERE ZA OBEZBJEĐIVANJE TAJNOSTI GLASANJA

- Predsjednik i članovi biračkog odbora staraju se o redu na biračkom mjestu i obezbjeđuju tajnost glasanja.
- Predsjedniku i članovima biračkog odbora zabranjuje se da, u bilo kojoj formi, a posebno glasnim obraćanjem saopštavaju ime i prezime birača, kao i njegov redni broj u izvodu iz biračkog spiska.

Napomena: U prostoriji za glasanje zabranjena je upotreba elektronskih uređaja za komunikaciju (telefon, mobilni telefon, laptop, tablet računar itd).

- Predsjednik i članovi biračkog odbora i lica koja prate rad organa za sprovođenje izbora dužni su da poštuju red na biračkom mjestu i da ne ometaju rad na biračkom mjestu.

Napomena: Članovima biračkih odbora i licima koja prate rad organa za sprovođenje izbora za vrijeme glasanja zabranjeno je na biračkom mjestu vođenje bilo kakve evidencije o biračima koji su glasali, kao i korišćenje kopije biračkog spiska ili bilo koje druge pomoćne evidencije o biračima.

Napomena: Zamjenici predsjednika i članova biračkog odbora angažuju se u prostoriji za glasanje samo u odsustvu člana kojeg zamjenjuju.

- Birač popunjava glasački listić isključivo u prostoru koji je za to namijenjen (paravan, kabina), tako da se ne vidi kako je glasao.

Napomena: Ukoliko birač povrijedi tajnost glasanja na način što glasa javno izvan prostora određenog za glasanje (paravan, kabina) ili, ako nakon glasanja u prostoru koji je za to namijenjen, javno pokaže glasački listić biračkom odboru tako da se vidi za koga je glasao, predsjednik biračkog odbora, na osnovu prethodne odluke biračkog odbora, dužan je da u prisustvu biračkog odbora, nakon odvajanja kontrolnog kupona, takav glasački listić učini nevažećim na način što će ga precrtati, spakovati ga u poseban koverat i ubaciti ga u glasačku kutiju umjesto birača.

- Poslije glasanja birač je dužan da se odmah udalji sa biračkog mjesta.

- Birački odbor dozvoljava ulazak u prostoriju za glasanje onolikom broju birača koliko ima kabina, odnosno paravana za glasanje.
- Birački odbor će zabraniti zadržavanje svih lica na biračkom mjestu koja nemaju prava i dužnosti u sprovođenju izbora, a predsjednik može udaljiti sa biračkog mjesta svakoga ko remeti red na biračkom mjestu.
- Pripadniku policije i drugom uniformisanom licu nije dozvoljen pristup biračkom mjestu dok traje glasanje.
- Policijski službenici ne smiju glasati niti ulaziti na biračko mjesto u uniformi, osim u slučaju zahtjeva od predsjednika biračkog odbora, u cilju sprječavanja neposredne prijetnje javnom redu i bezbjednosti na biračkom mjestu.
- Ako član biračkog odbora ili lice koje prati rad organa za sprovođenje izbora ometa rad na biračkom mjestu, predsjednik biračkog odbora će ga upozoriti, a ako lice i dalje nastavi da ometa rad, predsjednik biračkog odbora, na osnovu prethodne odluke biračkog odbora, će ga udaljiti, što će konstatovati u zapisniku o radu biračkog odbora.

***Napomena:** Ukoliko je iz prostorije udaljen član biračkog odbora, predsjednik biračkog odbora je dužan da, za dalji rad, omogući prisustvo njegovog zamjenika.*

***Napomena:** Ako se na biračkom mjestu naruši red, birački odbor može prekinuti glasanje, dok se red ne uspostavi. Ako su na biračko mjesto pozvani pripadnici policije, za vrijeme njihovog prisustva na biračkom mjestu, glasanje se prekida. Razlozi trajanja prekida glasanja unose se u zapisnik o radu biračkog odbora. Ako je glasanje prekinuto duže od jednog časa, produžava se onoliko vremena koliko je prekid trajao.*

- Predsjednici biračkih odbora i njihovi zamjenici, članovi i njihovi zamjenici, dužni su da se ponašaju u skladu sa **Etičkim kodeksom organa za sprovođenje izbora (br 76/10 od 23/12/2010, pogledati prilog 12)**

PRAVILA O GLASANJU PUTEM PISMA

Birač može glasati i van biračkog mjesta na kojem je upisan u izvod iz biračkog spiska, putem pisma, zbog:

- starosti,
- invalidnosti,
- bolničkog liječenja u mjestu prebivališta, odnosno kućnog liječenja uslijed teže bolesti i
- boravka u ustanovi za smještaj odraslih-invalidnih i starih lica u mjestu prebivališta.

Birač koji želi da glasa putem pisma, podnosi biračkom odboru zahtjev za glasanje putem pisma na obrascu PP (prilog 7). Birač je dužan da lično potpiše obrazac.

Zahtjev za glasanje putem pisma, dostavlja se biračkom odboru na biračkom mjestu, na kojem je birač upisan u izvod iz biračkog spiska, najkasnije do 13 časova na dan glasanja.

- Zahtjev za glasanje putem pisma biračkom odboru na biračkom mjestu može dostaviti samo lice koje svojim potpisom ovlasti podnosilac zahtjeva za glasanje putem pisma. Jedno lice ne može dostaviti biračkom odboru više od jednog zahtjeva za glasanje putem pisma, osim u slučaju da to čini za dva ili više birača koji glasaju putem pisma a žive u istom porodičnom domaćinstvu.
- Ovlašćenje za dostavljanje biračkom odboru zahtjeva za glasanje putem pisma sastavni je dio propisanog obrasca PP.
- Opštinske izborne komisije i birački odbori dužni su licima koja žele da glasaju putem pisma, prije izbora, odnosno na dan izbora, učiniti dostupnim obrazac PP.
- Po prijemu zahtjeva za glasanje putem pisma, birački odbor provjerava identitet lica-donosioca zahtjeva, utvrđuje da li je lice koje želi da glasa putem pisma upisano u štampani izvod iz biračkog spiska i cijeni razloge iz zahtjeva za glasanje putem pisma.
- Birački odbor odlučuje o ispunjenosti uslova za glasanje putem pisma.
- Ako birački odbor ne omogući nekom licu da glasa putem pisma, razloge za to dužan je unijeti u zapisnik o radu biračkog odbora (prilog 9)

- Kada birački odbor odluči da su ispunjeni uslovi da birač koji je podnio zahtjev, glasa putem pisma, predsjednik biračkog odbora biometrijsku ličnu kartu ili pasoš podnosioca zahtjeva provlači kroz čitač elektronskog uređaja za identifikaciju birača, nakon čega odštampanu potvrdu- odrezak stavlja u poseban koverat. Predsjednik biračkog odbora predaće ličnu kartu ili pasoš donosiocu zahtjeva za glasanje putem pisma, koji je dužan da taj identifikacioni dokument vrati bez odlaganja biraču- podnosiocu zahtjeva za glasanje putem pisma.
- Za svakog birača za kojeg birački odbor utvrdi da su ispunjeni uslovi za glasanje putem pisma, izdvaja se i pakuje: koverat sa ovjerenim glasačkim listićem, poseban koverat sa odštampanim odreskom – potvrdom o elektronskoj identifikaciji, poseban koverat za kontrolni kupon.
- Ukoliko se, zbog opravdanih objektivnih okolnosti, propisanih zakonom, na biračkom mjestu vrši vizuelna identifikacija birača, birački odbor, preko povjerenika, biraču dostavlja propisani materijal bez štampanog odreska-potvrde o elektronskoj identifikaciji birača.
- Po isteku roka propisanog za prijem zahtjeva za glasanje putem pisma i nakon što utvrdi koji birači ispunjavaju uslove za glasanje na taj način, birački odbor određuje četiri povjerenika za glasanje putem pisma iz reda zamjenika članova biračkog odbora. Povjerenici ne mogu biti iz reda iste političke partije, odnosno koalicije, i po pravilu određuju se dva iz reda vladajuće većine i dva iz reda opozicije.
- Birački odbor povjerenicima uručuje: prenosnu neprozirnu kutiju za glasanje putem pisma (koju birački odbor, nakon provjere da li je ispravna i prazna, pečati);štampani izvod iz biračkog spiska; ovjerene glasačke listiće u službenoj koverti; koverat sa odštampanim potvrdama-odrescima o elektronskoj identifikaciji birača; zbirnu izbornu listu; posebne koverta za kontrolne kupone; (prilog 2) ; pribor za pečačenje i pribor za pisanje.
- Glasanje putem pisma mogu nadgledati i akreditovani posmatrači izbora na biračkom mjestu.
- Povjerenik vizuelno utvrđuje identitet birača-podnosioca zahtjeva za glasanje putem pisma, zaokružuje njegov redni broj u štampanom izvodu iz biračkog spiska, dodaje

biraču glasački listić čiji prijem birač potvrđuje svojeručnim potpisom na izvodu iz biračkog spiska. Birač glasa, a zatim presavija popunjeni glasački listić tako da se ne vidi kako je glasao, a da pri tome ostane slobodan kontrolni kupon, koji će od glasačkog listića odvojiti povjerenik i staviti ga u poseban koverat za kontrolne kupone, nakon čega birač presavijeni glasački listić stavlja u prenosnu glasačku kutiju.

- Birač koji nije u mogućnosti da lično glasa ima pravo da to učini uz pomoć lica kojeg on sam odredi, a koji je dužan da listić popuni, odnosno glasanje obavi na način na koji mu birač naloži.
- Nakon što birač glasa, povjerenici se svojeručno i čitko potpisuju na poleđini odštampanog odreska-potvrde. Potpisane štampane potvrde- odresci stavlja se u koverat i čuvaju zajedno sa kontrolnim kuponom.
- Ukoliko je zbog objektivnih okolnosti, propisanih zakonom, na biračkom mjestu vršena vizuelna identifikacija birača, te za glasanje putem pisma biraču nije dostavljen štampani odrezak- potvrda, povjerenici za glasanje putem pisma se čitko potpisuju na poleđini kontrolnog kupona.
- Birač koji glasa putem pisma, kao i provjerenici koji provode postupak glasanja putem pisma imaju pravo da daju primjedbe na način glasanja i na rad povjerenika koje se upisuju u Aneks 4 obrasca PG 21 (prilogu10).
- Nakon što sprovedu postupak glasanja putem pisma, povjerenici vraćaju izborni materijal biračkom odboru.
- Ukoliko birač koji je podnio zahtjev za glasanje putem pisma odbije da glasa, povjerenici pakuju neupotrijebljeni glasački listić i štampani odrezak-potvrdu u koverat i nakon završetka postupka glasanja putem pisma vraćaju biračkom odboru sa ostalim materijalom.
- Podatak da birač koji je podnio zahtjev za glasanje putem pisma nije glasao i razlozi za to unose se u zapisnik o radu povjerenika (aneks 4, obrazac PG-21).
- Povjerenici predaju biračkom odboru prenosnu glasačku kutiju sa glasačkim listićima; štampani izvod iz biračkog spiska; a koverat sa kontrolnim kuponima i koverat sa odštampanim potvrdama- odrescima za elektronsku identifikaciju birača predaju članu biračkog odbora koji je zadužen za čuvanje kontrolnih kupona i potvrda-odrezaka.

- Prenosnu glasačku kutiju birački odbor otvara nakon zatvaranja biračkog mjesta i utvrđuje broj glasačkih listića sadržanih u prenosnoj glasačkoj kutiji na način da ne povrijedi tajnost glasanja.
- Nakon što utvrdi da je glasanje putem pisma izvršeno u skladu sa pravilima, birački odbor glasačke listiće sadržane u prenosnoj glasačkoj kutiji za glasanje putem pisma, miješa sa glasačkim listićima koji su bili sadržani u glasačkoj kutiji i na biračkom mjestu, i tek onda pristupa utvrđivanju rezultata glasanja na biračkom mjestu.
- U zapisnik o radu biračkog odbora unosi se: broj primljenih zahtjeva za glasanje putem pisma, broj birača kojima je birački odbor omogućio glasanje putem pisma i broj birača koji su glasali putem pisma, kao i postojanje odnosno nepostojanje primjedbi na postupak glasanja.
- Zahtjeve za glasanje putem pisma dostavljene biračkom odboru i izvod iz biračkog spiskaza glasanje putem pisma, birački odbor stavlja u poseban koverat, na kojem stoji oznaka sadržaja i koji, nakon utvrđivanja rezultata glasanja, pečati i dostavlja opštinskoj izbornoj komisiji, kao sastavni dio izbornog materijala.

ZATVARANJE BIRAČKOG MJESTA I PROCEDURE PREBROJAVANJA GLASOVA

Biračko mjesto se zatvara u 20:00 časova. Biračima koji su se zatekli na biračkom mjestu u trenutku zatvaranja biračkog mjesta, omogućiće se da glasaju, s tim što birački odbor prethodno utvrđuje broj i identitet tih birača prikupljanjem isprava.

- U 20:00 časova na ekranu će se ispod animacije pojaviti opcija „Statistika“. Korišćenje opcije „Statistika“ nije obavezno. Ova opcija služi da se nakon završetka glasanja može odštampati statistički izvještaj koji sadrži sljedeće podatke: biračko mjesto, datum i vrijeme štampe, broj birača na biračkom mjestu po vrsti izbora, broj identifikovanih birača, broj birača za koje je pokušana ponovna identifikacija, broj birača za koje je pokušana identifikacija a koji se ne nalaze u izvodu iz biračkog spiska za navedeno biračko mjesto.

Napomena: Opcija „Statistika“ može da se pokrene, nakon odluke biračkog odbora, samo nakon isteka vremena predviđenog za glasanje i ako su u elektronski uređaj za identifikaciju birača priključena oba eTokena.

UTVRĐIVANJE REZULTATA GLASANJA

Po zatvaranju biračkog mjesta predsjednik biračkog odbora će upitati članove biračkog odbora da li imaju primjedbi na tok glasanja, čije nepostojanje ili postojanje sa sadržajem i imenom davaoca primjedbe unosi u zapisnik o radu biračkog odbora (prilog 4).

- U zapisnik se unosi i podatak da li ima primjedbi na rad povjerenika za glasanje putem pisma.
- Po završenom glasanju, birački odbor pristupa utvrđivanju rezultata glasanja na biračkom mjestu.
- Birački odbor utvrđuje broj neupotrijebljenih glasačkih listića i stavlja ih u poseban omot koji se pečati sa oznakom sadržaja.
- Birački odbor uvtrđuje broj kontrolnih kupona odvojenih od glasačkih listića i broj potpisanih štampanih odrezaka-potvrda o elektronskoj identifikaciji birača i stavlja ih odvojeno u posebne omote koji se pečate, sa oznakom sadržaja.
- Na osnovu štampanog izvoda iz biračkog spiska, birački odbor utvrđuje ukupan broj birača koji su glasali. Ukupan broj se dobija sabiranjem broja birača zaokruženih u štampanom izvodu iz biračkog spiska biračkog odbora i štampanom izvodu iz biračkog spiska za birače koji su glasali putem pisma.
- Podatke vezano za neupotrijebljene glasačke listiće, broj kontrolnih kupona odvojenih od glasačkih listića, broj potpisanih štampanih odrezaka- potvrda o elektronskoj identifikaciji birača, i ukupan broj birača koji su glasali, birački odbor unosi u zapisnik prije otvaranja glasačke kutije.
- Kada se glasačka kutija otvori, ubacuju se listići iz prenosne-mobilne kutije za glasanje putem pisma. Poslije provjere kontrolnog lista, važeći glasački listići odvajaju se od nevažećih.
- Birački odbor utvrđuje broj nevažećih glasačkih listića, zatim broj važećih listića, kao i broj glasova za svaku izbornu listu, što unosi u zapisnik.
- Nevažeći glasački listić je nepopunjeni glasački listić, listić koji je popunjen tako da se ne može utvrditi za koju se izbornu listu glasalo i listić na kome je zaokruženo više od jedne izborne liste.

- Neupotrijebljene, nevažeće i važeće glasačke listiće birački odbor će staviti u posebne omote, na kojima stoji oznaka sadržaja i koji se pečate.
- Ostali izborni materijal (zapisnik o radu, izvod iz biračkog spiska, glasački listići, kontrolni kuponi odvojeni od glasačkih listića, potvrde-odresci, zahtjevi za glasanje putem pisma, pečat biračkog odbora, kao i preostali izborni materijal) stavlja se u jedan koverat koji se pečati.
- Elektronski uređaj za identifikaciju birača se pakuje u posebnu zaštitnu kutiju.

Po utvrđivanju rezultata glasanja, birački odbor će, bez odlaganja, a najkasnije u roku od šest časova od časa zatvaranja biračkog mjesta, izborni materijal i opremu dostaviti opštinskoj izbornoj komisiji.

ZAPISNIK O RADU BIRAČKOG ODBORA I IZVJEŠTAJ O REZULTATIMA GLASANJA

Zapisnik o radu biračkog odbora vodi se na propisanom obrascu koji je dostavljen biračkom odboru (prilog 4).

- Zapisnik o radu biračkog odbora sadrži i podatke o licima koja su pratila rad biračkog odbora i o vremenu njihovog zadržavanja na biračkom mjestu. Podatke u zapisnik unosi predsjednik biračkog odbora.
- Predsjednik biračkog odbora dužan je da primjedbu člana biračkog odbora unese u zapisnik u momentu davanja primjedbe.
- Zapisnik o radu biračkog odbora potpisuju predsjednik i članovi biračkog odbora.

***Napomena:** Ukoliko neko od članova biračkog odbora odbije da potpiše zapisnik, predsjednik biračkog odbora će ga upitati za razlog odbijanja. Razlog odbijanja da se potpiše zapisnik i razlog da zapisnik nije potpisan zbog toga što se član biračkog odbora ranije udaljio sa biračkog mjesta, unosi se u zapisnik u vidu konstatacije na samom njegovom kraju, što potpisuju prisutni članovi biračkog odbora.*

- Po jednu kopiju zapisnika predsjednik biračkog odbora predaje članovima biračkog odbora. Sastavni dio zapisnika o radu biračkog odbora čine obrasci-aneksi zapisnika, koje propisuje Državna izborna komisija (prilog 5,6,8,9,10).

PAKOVANJE I DOSTAVLJANJE IZBORNOG MATERIJALA OIK

- Predsjednik biračkog odbora i dva ovlašćena predstavnika izbornih lista koje su ostvarile najveći broj glasova na biračkom mjestu, predaju opštinskoj izornoj komisiji zapečaćeni izborni materijal i opremu.

- Predsjednik opštinske izborne komisije, prilikom preuzimanja, donosiocu izbornog materijala i opreme izdaje potvrdu o prijemu.

LISTA PRILOGA:

- Prilog 1: Zapisnik o primopredaji izbornog materijala;
- Prilog 2: Zapisnik o primopredaji izbornog materijala za glasanje putem pisma;
- Prilog 3: Kontrolni list za provjeru glasačke kutije;
- Prilog 4: Zapisnik o radu biračkog odbora;
- Prilog 5: Zapisnik o dešavanjima tokom glasanja;
- Prilog 6: Evidencija o akreditovanim posmatračima;
- Prilog 7: Zahtjev za glasanje putem pisma;
- Prilog 8: Razlozi zbog kojih birački odbor nije omogućio biraču da glasa putem pisma;
- Prilog 9: Komisija za glasanje putem pisma;
- Prilog 10: Primjedbe članova biračkih odbora;
- Prilog 11: Uputstva o načinu korišćenja elektronskih uređaja za identifikaciju birača;
- Prilog 12: Etički kodeks organa za sprovođenje izbora.

Obrazac PG-18

(član 75 Zakona)

ZAPISNIK

O PRIMOPREDAJI IZBORNOG MATERIJALA

Birački odbor za biračko mjesto _____

(naziv opštine, broj i naziv biračkog mjesta)

primio je od opštinske izborne komisije _____ dana _____

(naziv opštine)

(datum)

godine, sljedeći izborni materijal:

1. Izvod iz biračkog spiska _____

(broj)

2. Glasačke kutije _____

(broj)

3. Mobilna glasačka kutija _____

(broj)

4. Kutija za kontrolne kupone _____

(broj)

5. Elektronski uređaj za identifikaciju birača i dva eTokena _____

(broj)

6. Kontrolni list za provjeru glasačke kutije.

7. Glasačkih listića _____

(broj)

8. Šablona za glasački listić _____

(broj)

9. Zapisnika o radu biračkog odbora _____

(broj)

10. Zbirne izborne liste za poslanike – odbornike _____

(broj)

11. Posebne koverta za glasanje _____

(broj)

12. Službene koverta za glasanje _____

(broj)

13. Pečat biračkog odbora

14. Zastava Crne Gore

15. Ostali izborni materijal (pribor za pečačenje, selotejp i dr.)

_____
(navesti i ostala sredstva i materijal koji je primio birački odbor)

Predao u ime Izborne komisije

Primio – predsjednik biračkog odbora

_____
(ime i prezime)

_____
(ime i prezime)
_____

NAPOMENA: Za glasanja koja se istovremeno obavljaju predaje se onoliko ovjerenih izvoda iz biračkog spiska koliko ima glasanja.

ZAPISNIK

O PRIMOPREDAJI IZBORNOG MATERIJALA ZA GLASANJE PUTEM PISMA

Povjerenici za glasanje putem pisma za biračko mjesto _____

(naziv opštine, broj i naziv biračkog
mjesto)

primili od biračkog odbora _____ dana _____

(naziv biračkog odbora) (datum)

godine, sljedeći izborni materijal:

1. Izvod iz biračkog spiska
2. Mobilna glasačka kutija
3. Koverat za kontrolne kupone i potvrde-odreske _____ (broj)
4. Glasačkih listića _____
(broj)
5. Šablona za glasački listić _____
(broj)
6. Zbirne izborne liste za izbor poslanika - odbornika
7. Ostali izborni materijal (pribor za pečačenje, selotejp i dr.)

_____

(navesti i ostala sredstva i materijal koji je primio birački odbor)

Predao predsjednik biračkog odbora

Primili – povjerenici

_____

(ime i prezime)

1. _____

(ime i prezime)

2. _____

(ime i prezime)

3. _____

(ime i prezime)

4. _____

(ime i prezime)

KONTROLNI LIST
ZA PROVJERU GLASAČKE KUTIJE

Birački odbor za biračko mjesto

_____

(naziv opštine, redni broj i naziv biračkog mjesta)

izvršio je dana _____ u ____ časova, provjeru glasačke kutije za izbor odbornika-poslanika u prisustvu birača koji je prvi došao na biračko mjesto _____

(ime i prezime)

Rezultat kontrole: _____

(unijeti da li je glasačka kutija prazna)

Birač koji je prvi došao

BIRAČKI ODBOR,

na biračko mjesto

1. _____

_____

(ime, prezime i potpis predsjednika)

(ime i prezime)

_____

2. _____

(potpis)

(ime, prezime i potpis člana)

(navesti sve članove odbora kao pod 2.)

NAPOMENA: Potpisani kontrolni list, u prisustvu prvog birača, ubacuje se u glasačku kutiju i kutija pečati.

ZAPISNIK

O RADU BIRAČKOG ODBORA

1. Birački odbor za biračko mjesto

_____

(naziv biračkog mjesta i redni broj)

za izbor odbornika-poslanika u _____

(naziv opštine)

sastao se dana _____ godine u _____ časova u prostoriji određenoj za glasanje.

2. Birački odbor je konstatovao da je od opštinske izborne komisije _____
primljeno _____

(naziv komisije)

(navesti primljeni izborni materijal)

_____
_____
_____
_____

3. Na dan izbora, a prije početka glasanja, birački odbor je utvrdio:

- da na biračkom mjestu i na udaljenosti do 100 metara od biračkog mjesta nema istaknutih simbola političkih stranaka i drugog propagandnog materijala kojima se može uticati na opredjeljenje birača;

- da je prostorija u kojoj će se glasati uređena saglasno pravilima o uređivanju biračkih mjesta i da je u njoj uređen prostor u kome će birači moći nesmetano i uz obezbjedjenje tajnosti popuniti glasački listić;

- da je kutija za glasanje ispravna;

- da je na kutiji za glasanje postavljen glasački listić.

4. U 7,00 časova birački odbor je oglasio početak glasanja u prisustvu prvog

birača _____

(ime i prezime)

Izvršena je provjera glasačke kutije u koju je ubačen potpisani kontrolni list i ista zapečaćena.

5. Glasanje je proteklo u potpunom redu.

Za vrijeme glasanja desilo se _____

_____
_____
_____
_____ (anex 1).

(unijeti događaje koji su bili od uticaja na redovan tok glasanja, prekid glasanja i produžetak glasanja)

6. Glasanju prisustvuju:

1) _____

(ime i prezime i u kom svojstvu prisustvuje)

2) _____

(ime i prezime i u kom svojstvu prisustvuje)

Navesti prisutne (anex 2).

7. Prijem zahtjeva za glasanje putem pisma zaključeno u _____ časova.

- birački odbor je utvrdio da je ukupno primljeno _ zahtjeva za glasanje putem pisma,

- birački odbor je omogućio da _____ birača glasa putem pisma,

- birački odbor nije omogućio da _____ lica glasa putem pisma iz sljedećih razloga:

_____
_____ (anex 3 i 4).

8. Glasanje je zaključeno u _____ časova.

9. Birački odbor je utvrdio da je ukupno primljeno _____ glasačkih listića.

(broj)

10. Birački odbor je utvrdio da ima _____ neupotrijebljenih glasačkih listića, koje

(broj)

je stavio u poseban omot i zapečatio.

11. Birački odbor je utvrdio da ima _____ upotrijebljenih glasačkih listića.

(broj)

12. Birački odbor je utvrdio da ima _____ kontrolnih kupona odvojenih od glasačkih listića i odrezaka-potvrda _____ (broj)

(broj)

13. Birački odbor otvara glasačku kutiju.

14. Birački odbor konstatuje da li u glasačkoj kutiji:

- postoji kontrolni list _____

- ne postoji kontrolni list _____.

15. Birački odbor je utvrdio da ima _____ nevažećih glasačkih listića.

(broj)

16. Birački odbor je utvrdio da ima _____ važećih glasačkih listića.

(broj)

17. Birački odbor je utvrdio da su pojedine izborne liste dobile sljedeći broj glasova, i to:

1. _____ glasova.

(naziv izborne liste i bliža oznaka liste)

(broj)

2. _____ glasova.

(naziv izborne liste i bliža oznaka liste)

(broj)

(Broj glasova navesti za svaku izbornu listu posebno)

18. Birački odbor je utvrdio da je u birački spisak ukupno upisano _____ birača.

(broj)

19. Birački odbor je utvrdio da ima _____ birača koji su glasali na biračkom mjestu. (broj)

20. Birački odbor je utvrdio da ima _____ birača koji su glasali van biračkog mjesta, odnosno putem pisma. (broj)

21. Birački odbor je utvrdio da je ukupno glasalo _____ birača _____

(broj)

22. Članovi biračkog odbora nijesu imali - imali su primjedbi _____

_____
_____
_____(anex 5)

23. Zaključeno je da se ovaj zapisnik sa izbornim materijalom dostavi, bez odlaganja, opštinskoj izbornoj komisiji _____

(navesti naziv komisije)

Po jedna kopija ovog zapisnika daje se svakom članu biračkog odbora.

U _____

(mjesto i datum)

BIRAČKI ODBOR,

1. _____

(ime, prezime i potpis predsjednika)

2. _____

(ime, prezime i potpis člana)

(navesti sve članove odbora kao pod 2.)

prilog 6

Obrazac PG- 21

Aneks 2

član 90 zakona

EVIDENCIJA O AKREDITOVANIM POSMATRAČIMA

Ime i prezime	Broj akreditacije	Naziv organizacije

BIRAČKI ODBOR

PREDSJEDNIK

_____
(ime, prezime i potpis predsjednika)

ZAHTJEV ZA GLASANJE PUTEM PISMA

Biračkom odboru na biračkom mjestu br. _____
(broj-naziv biračkog mjesta)

u opštini _____

Obavještavam vas da usljed _____
(navesti razloge)

nijesam u mogućnosti da glasam na biračkom mjestu.

Zahtijevam da mi birački odbor omogući glasanje putem pisma, na adresu _____
(navesti adresu)

Ovlašćujem _____ iz _____
(ime i prezime) (naziv opštine)

JMBG ili br.lične karte _____ da, u moje ime, biračkom odboru može
predati zahtjev za glasanje putem pisma.

PODNOŠILAC ZAHTJEVA

_____
(ime i prezime)

JMBG _____

Br. l.k. _____

_____
(svojeručni potpis)

TIM POVJERENIKA ZA GLASANJE PUTEM PISMA

Ime i prezime	Dužnost	Potpis
1.		
2.		
3.		
4.		

Zapažanja _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

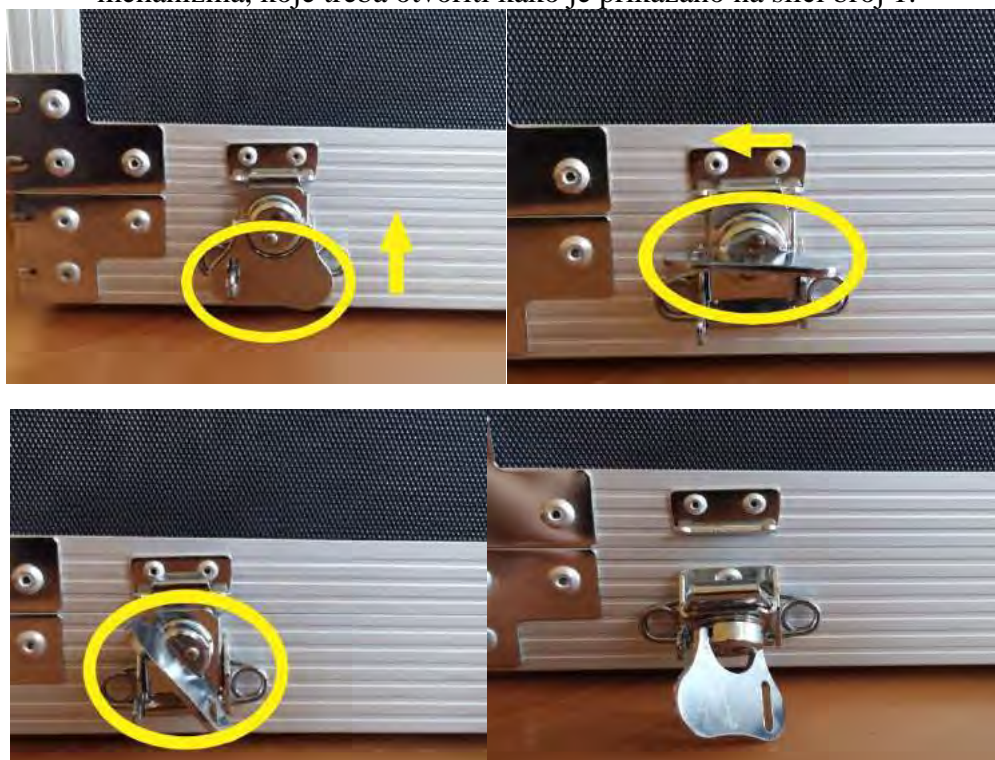
NAPOMENA: U zapažanjima navesti da li se odvijalo glasanje u skladu sa zakonom, da li je bilo ovlašćenih posmatrača (ime i prezime posmatrača), idr.

UREĐAJI ZA ELEKTRONSKU IDENTIFIKACIJU BIRAČA (EIB)

UPUTSTVO O NAČINU KORIŠĆENJA ELEKTRONSKIH UREĐAJA ZA IDENTIFIKACIJU BIRAČA

Priprema za rad elektronskog uređaja za identifikaciju birača

Prije početka rada elektronskog uređaja za identifikaciju birača potrebno je obezbijediti napajanje i ravnu površinu na kojoj će taj uređaj biti smješten. Elektronski uređaj za identifikaciju birača smješten je u zaštitnoj kutiji. Zaštitna kutija ima četiri sigurnosna mehanizma, koje treba otvoriti kako je prikazano na slici broj 1.

Slika broj 1

Nakon otvaranju sigurnosnih mehanizama treba podići poklopac i izvaditi elektronski uređaj za identifikaciju birača iz kutije.

Izgled elektronskog uređaja za identifikaciju birača dat je na slici broj 2.

Slika broj 2b

Napajanje elektronskog uređaja za identifikaciju birača vrši se preko ispravljača (oznaka 2a na slici broj 2) sa kablom prema uređaju i kabla napajanja (oznaka 2b na slici broj 2) koji dovodi struju u ispravljač. Kako bi se obezbijedilo da kontakt između ova dva dijela napajanja ne bude labav potrebno je pritisnuti punom snagom kabl u ispravljač kako je prikazano na slici broj 3.

Slika broj 3

Štampač u sklopu elektronskog uređaja za identifikaciju birača koji štampa potvrdu uključuje se pritiskom na dugme obilježeno oznakom "POWER" kako je prikazano na slici broj 4.

Slika broj 4

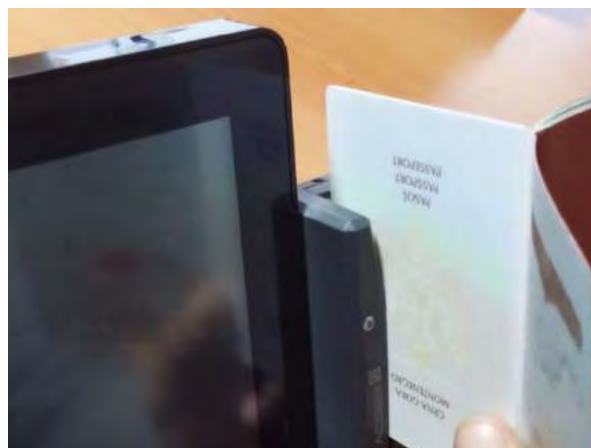
Čitač mašinski čitljivog zapisa (u daljem tekstu: čitač) ličnih karata, odnosno pasoša je dio uređaja za identifikaciju birača kroz koji treba provući ličnu kartu odnosno pasoš kako bi se podaci učitali u sistem. Za učitavanje podataka potrebno je držati ličnu kartu tako da se palcem desne ruke prekrije Grb Crne Gore na prednjoj strani lične karte i polako odozgo na dolje, konstantnom brzinom, provuče lična karta, odnosno pasoš kroz žlijeb na otvoru čitača.

Provlačenje lične karte kroz čitač prikazano je na slici broj 5.

Slika broj 5 –

Na sličan način radi se i očitavanje pasoša kako je prikazano na slici broj 6.

Slika broj 6 –

Proces stavljanja rolne papira u štampač prikazan je na slici broj 7.

Slika broj 7-

Proces stavljanja rolne papira u štampač se izvršava na način da se na štampaču pritisne dugme OPEN (kako je prikazano na slici broj 7) nakon čega se otvara poklopac štampača i u unutrašnji prostor predviđen, za rolnu sa papirom, se ubacuje rona kako je prikazano na slici broj 7.

Uputstvo za rad sa aplikacijom za elektronsku identifikaciju birača na biračkom mjestu

3. Aplikacija za elektronsku identifikaciju birača na biračkom mjestu sastoji se od sljedećih procesa:

- prijavljivanje na elektronski uređaj za identifikaciju birača;
- identifikacija birača na biračkom mjestu;
- štampa statističkih podataka;
- ponavljanje glasanja na biračkom mjestu.

1) Prijavljivanje na elektronski uređaj za identifikaciju birača

Po uključivanju elektronskog uređaja za identifikaciju birača prikazuje se na monitoru forma (u daljem tekstu: ekran) prikazana na slici broj 8. Na ekranu se nalaze sljedeće informacije:

U vrhu ekrana prikazan je naziv biračkog mjesta, vrijeme i datum. Na sredini ekrana prikazana je informacija da je potrebno da se ovlašćeno lice prijavi na elektronski uređaj

za identifikaciju birača pomoću eToken-a.

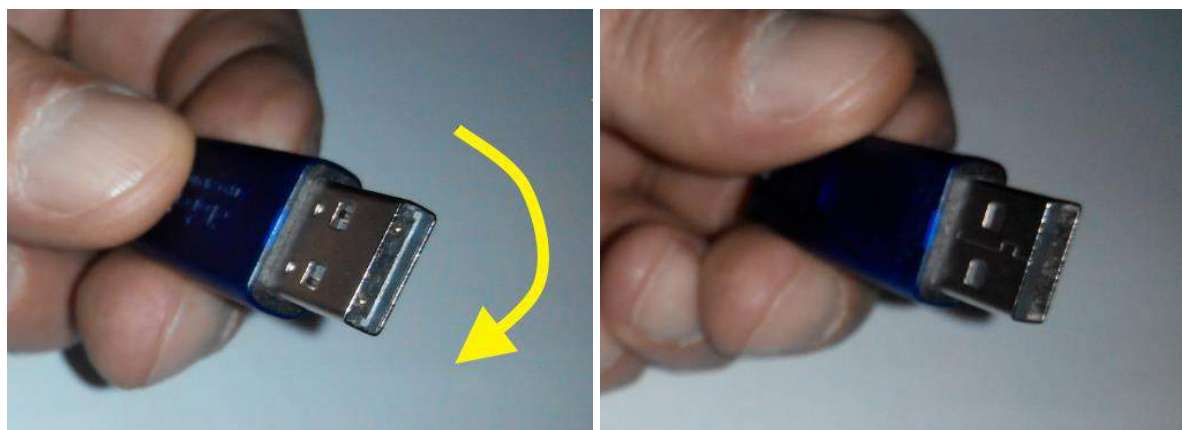

Slika broj 8

- eToken se koristi da se na siguran način ovlašćeno lice prijavi na elektronski uređaj za identifikaciju birača. eToken je elektronski ključ koji se priključuje na elektronski uređaj za identifikaciju birača u jedan od dva za to predviđena USB priključka, kako je prikazano na slici broj 9.

Slika broj 9 - Ukoliko eToken ne može da se umetne u priključak, ne treba primjenjivati veliku silu, već je potrebno da se zarotira i pokuša postavljanje u priključak sa drugom orijentacijom kako je prikazano na slici broj 10.

Slika broj 10 - Ovlašćeno lice se na sistem prijavljuje tako što priključi eToken u jedno od dva slobodna mjesta na uređaju za elektronsku identifikaciju birača, kako je prikazano na slici broj 9.

Kad je u sistemu prijavljeno ovlašćeno lice, prikazuje se ekran za identifikaciju birača na biračkom mjestu kako je prikazano na slici broj 11.

Bez eTokena nije moguće prijaviti se na elektronski uređaj za identifikaciju birača. Čim se eToken izvadi iz elektronskog uređaja za identifikaciju birača ponovo se prikazuje ekran za prijavljivanje na taj uređaj.

2) Identifikacija birača na biračkom mjestu

Sam rad na ekranu za identifikacija birača na biračkom mjestu zahtjeva da je jedan od dva ovlašćena lica prijavljen na elektronski uređaj za identifikaciju birača. Ako nema prijavljenih ovlašćenih lica, na elektronskom uređaju za identifikaciju birača je prikazan ekran za prijavu kao na slici broj 8. Kad se jedan od dva ovlašćena lica prijavi, prikazuje se ekran aplikacije za elektronsku identifikaciju birača.

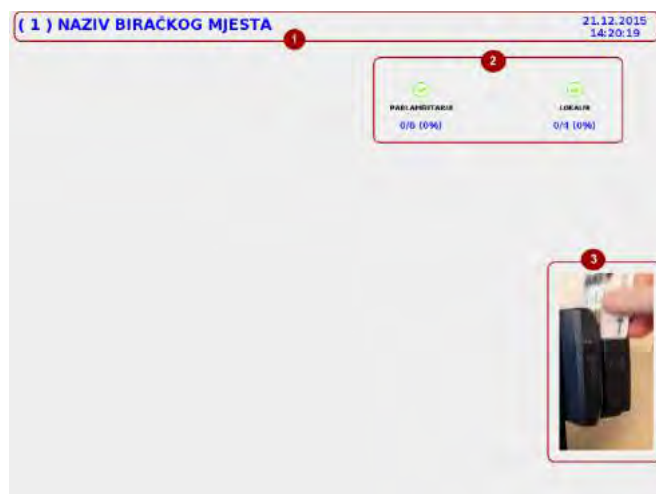
Ekran aplikacije za elektronsku identifikaciju birača, zavisno od situacije u toku rada, može biti:

- a) početni ekran;
- b) ekran uspješno identifikovanog birača;
- c) ekran birača koji je već prethodno identifikovan;
- d) ekran uspješno identifikovanog birača koji nema fotografiju;
- e) ekran pokušaja identifikacije birača koji nije u biračkom spisku na tom biračkom mjestu;
- f) ekran informacije o grešci prilikom učitavanja podataka;
- g) ekran informacije o potrebnom uključivanju štampača.

a) Početni

ekran

Odmah po prijavljivanju u sistem prikazuje se ekran kako je prikazano na slici broj 11. Na tom ekranu prikazani su podaci smješteni u tri oblasti (na slici broj 11 te oblasti su zaokružene crvenom bojom):

Slika broj 11 - Na vrhu ekrana (oblast 1) prikazan je naziv biračkog mjesta. U desnom gornjem uglu ekrana prikazani su datum i vrijeme.

Ispod naziva biračkog mjesta prikazan je broj birača na tom biračkom mjestu za određene izbore i statistika izlaznosti za to biračko mjesto (oblast 2). Kako u toku jednog izbornog dana može postojati više vrsta izbora/glasanja: parlamentarni izbori, lokalni izbori, predsjednički izbori, izbori za gradske opštine ili referendum, to se prikazuje podaci za svaku vrstu izbora/glasanja pojedinačno. U prikazu na slici broj 11, kao primjer dati su podaci na biračkom mjestu gdje se vrše dvije vrste izbora/glasanja: parlamentarni izbori i lokalni izbori, označeni zelenom bojom.

Brojevi koji su prikazani plavom bojom ispod vrste izbora/glasanja prikazuju broj izašlih birača po vrsti izbora/glasanja i ukupan broj birača na tom biračkom mjestu. Na osnovu tih brojeva, u zagradama je prikazan izračunat procenat izlaznosti.

Ispod statistike izlaznosti za to biračko mjesto, u donjem dijelu nalazi se animacija koja prikazuje kako se provlači lična karta kroz čitač (oblast 3).

b) Ekran uspješno identifikovanog birača

Proces identifikacije birača predviđa da se provuče lična karta, odnosno pasoš birača kroz čitač od strane ovlašćenog lica. Ako je birač pronađen u elektronskom izvodu iz biračkog spiska za to biračko mjesto, na ekranu će se prikazati njegova fotografija i podaci kako je dato na slici broj 12.

Slika broj 12

- Na slici broj 12 u oblasti 1, prikazuje se redni broj birača za određene izbore. U oblasti 2, prikazuju se osnovni podaci o biraču: prezime, ime, JMB i adresa. U lijevom dijelu ekrana (oblast 3) prikazana je fotografija birača. Oblast broj 4 prikazuje dugme za ponovnu štampu.

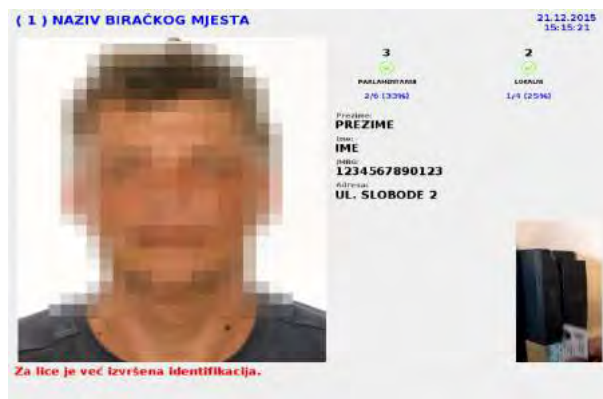
Prilikom uspješne identifikacije birača automatski se štampa potvrda koja sadrži: prezime, ime, JMB i redni broj birača, koji je istovjetan rednom broju odštampanom na izvodu iz biračkog spiska. Za svake izbore štampa se potvrda. Informacija da je birač uspješno identifikovan unosi se u bazu podataka elektronskom uređaja za identifikaciju birača.

Ako se iz nekog razloga potvrda ne odštampa, moguće je potvrdu oštampati pritiskom na dugme za ponovnu štampu. Ponovna štampa je moguća samo ako je birač identifikovan, a nije

započet proces identifikacije drugog birača (ako su na ekranu podaci birača za koji je izvršena uspješna identifikacija, a nije odštampana potvrda).

c) Ekran birača koji je već prthodno identifikovan

Infomacija da je birač uspješno identifikovan unosi se u bazu podataka elektronskog uređaja za identifikaciju birača, tako da aplikacija za elektronsku identifikaciju birača ne dozvoljava se za da birača koji je već identifikovan ponovo štampa potvrda. U ovom slučaju na ekranu se prikazuju podaci o biraču i upozorenje u donjem lijevom uglu da je birač prethodno već bio identifikovan. U ovom slučaju nije moguća štampa potvrde kako je prikazano na slici broj 13.

Slika broj 13

a) Ekran uspješno identifikovanog birača koji nema fotografiju

Ukoliko se desi da je birač upisan u birački spisak, ali da nema njegove fotografije u elektronskom izvodu iz biračkog spiska, u tom slučaju, birač će biti identifikovan, i njemu će biti odštampan potvrda. Sistem jedino neće prikazati fotografiju birača, kako je prikazano na slici broj 14. Situacija da nema fotografije birača u elektronskom izvodu iz biračkog spiska može se desiti u slučaju kad je birač podnio zahtjev za izdavanje lične karte ili pasoša nakog zaključivanja biračkog spiska.

Slika broj 14

a) Ekran pokušaja identifikacije birača koji nije u biračkom spisku na tom biračkom mjestu

Za birača čija su podaci uspješno učitani, a koji nije pronađen u biračkom spisku tog biračkog mjesta, dobija se informacija kako je prikazano na slici broj 15.

Slika broj 15

a) Ekran informacije o grešci prilikom učitavanja podataka

Ukoliko prilikom učitavanja lične karte, odnosno pasoša dođe do greške, zbog prebrzog ili presporog provlačenja, pomjeranja ugla dokumenta ili njegove zaprljanosti, aplikacija za identifikaciju birača na biračkom mjestu detektuje takvu grešku i prijavljuje ovlaštenom licu u obliku poruke u donjem desnom uglu ekrana kako je prikazano na slici broj 16.

Slika broj 16

b) Ekran informacije o potrebnom uključivanju štampača

Da bi se prilikom identifikaciji birača na biračkom mjestu odštampana potvrda, potrebno je da štampač u sklopu elektronskog uređaja za identifikaciju birača bude uključen. Ukoliko štampač nije uključen, na ekranu će se u desnom donjem uglu prikazati status upozorenja kako je dato na slici broj 17. Dok se ne uključi štampač ne može se nastaviti sa radom.

Slika broj 17

3) Štampa statističkih podataka

Nakon isteka vremena predviđenog za glasanje (20 časova), na ekranu će se pojaviti dugme “Statistika”

slika broj 18

Ova opcija služi da se nakon završetka glasanja može odštampati statistički izvještaj koji sadrži sljedeće podatke: biračko mjesto, datum i vrijeme štampe, broj birača na biračkom mjestu po vrsti izbora, broj identifikovanih birača, broj birača za koje je pokušana ponovna identifikacija, broj birača za koje je pokušana identifikacija a koji se ne nalaze u izvodu iz biračkog spiska za navedeno biračko mjesto. Opcija statistika može da se pokrene samo nakon isteka vremena predviđenog za glasanje i ako su u elektronski uređaj za identifikaciju birača priključena oba eTokena.

Na osnovu člana 32 Zakona o izboru odbornika i poslanika ("Službeni list RCG", br. 4/98, 17/98, 14/00, 9/01, 41/02, 46/02, 48/06 i 56/06) i Strategije za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala za period 2010-2014, Državna izborna komisija je na sjednici održanoj 20. decembra 2010. godine, donijela

ETIČKI

KODEKS ORGANA ZA SPROVOĐENJE IZBORA

("Sl. list Crne Gore", br. 76/10 od 23.12.2010)

Cilj i sadržaj

Član 1

Etički kodeks (u daljem tekstu: Kodeks) čini skup principa, standarda i pravila ponašanja članova Državne izborne komisije, opštinskih izbornih komisija i biračkih odbora (u daljem tekstu: organa za sprovođenje izbora u Crnoj Gori), posebno u toku izbornog procesa.

Član 2

Cilj Kodeksa je da promoviše ulogu i ugled organa za sprovođenje izbora u vršenju poslova iz njihove nadležnosti.

Kodeks sadrži odredbe o principima, standardima i pravilima ponašanja, obavezi upoznavanja sa sadržajem Kodeksa i nadzoru nad sprovođenjem Kodeksa.

Odredbe Kodeksa se odnose na sve članove organa za sprovođenje izbora u smislu odredbi Zakona o izboru odbornika i poslanika, a to su:

- predsjednik, imenovani članovi, opunomoćeni članovi, zamjenici predsjednika i imenovanih I opunomoćenih članova i sekretar Državne izborne komisije Crne Gore;
- predsjednici, imenovani članovi, opunomoćeni članovi, zamjenici predsjednika i imenovanih I opunomoćenih članova i sekretar opštinskih izbornih komisija u Crnoj Gori;
- predsjednici, imenovani članovi, opunomoćeni članovi i zamjenici predsjednika, imenovanih I opunomoćenih članova biračkih odbora u Crnoj Gori.

II - PRINCIPI KODEKSA

Dužnosti članova organa za sprovođenje izbora

Član 3

U ostvarivanju principa Kodeksa, članovi organa za sprovođenje izbora dužni su da se ponašaju u skladu sa odredbama ovog kodeksa, preduzimaju određene radnje i mjere, odnosno uzdržavaju se od onih radnji koje su zabranjene.

Osim obaveza koje proizilaze iz zakona i drugih podzakonskih akata, članovi organa za sprovođenje izbora dužni su:

- 1) savjesno, stručno i odgovorno obavljati dužnosti koje su im povjerene;
- 2) poslove vršiti čestito i efikasno prema profesionalnim standardima;
- 3) čuvati ugled organa kojeg predstavljaju;

4) strpljivo, pristojno i ljubazno s dužnom pažnjom i poštovanjem se ponašati prema građanima u ostvarivanju njihovih prava u toku izbornog dana i poštovati njihovu ličnost, dostojanstvo, jednakost i ravnopravnost;

5) biti ažurni, profesionalni i precizni u ispunjavanju zakonskih obaveza;

6) izgledati i odijevati se prikladno;

7) razvijati kolegijalne i korektne odnose prema drugim članovima organa za sprovođenje izbora.

Članovi organa za sprovođenje izbora treba da se s pažnjom dobrog domaćina staraju o efikasnom i ekonomičnom upravljanju i korišćenju materijalnih i finansijskih sredstava koja su im povjerena u vršenju poslova, kao i da sprečavaju svako njihovo nezakonito raspolaganje.

Zabrane

Član 4

Članovima organa za sprovođenje izbora nije dozvoljeno:

1) koristiti imovinu organa za sprovođenje izbora u privatne svrhe;

2) favorizovati pojedine kategorije građana u ostvarivanju njihovih prava zbog političke, nacionalne, rasne, vjerske, polne ili druge pripadnosti;

3) davati izjave ili informacije koje bi štetile ugledu organa za sprovođenje izbora u toku izbornog procesa;

4) zloupotrebljavati položaj u organima za sprovođenje izbora radi lične koristi ili koristi pojedine političke partije koja ih delegira u članstvo;

5) nanositi materijalnu štetu organima za sprovođenje izbora namjerno ili iz krajnje nepažnje ili podsticati druge da to čine;

6) u službenim prostorijama i na biračkom mjestu unositi, posjedovati ili koristiti zabranjena sredstva (alkohol, droga, i sl.).

III - NADZOR NAD SPROVOĐENJEM KODEKSA

Član 5

Nadzor nad sprovođenjem ovog kodeksa vrši Državna izborna komisija Crne Gore.

Predsjednik Državne izborne komisije Crne Gore ima pravo da kod organa nadležnog za imenovanje pokrene postupak za razrješenje člana organa za sprovođenje izbora čije ponašanje nije u skladu sa osnovnim principima i pravilima ovog kodeksa.

IV - ZAVRŠNE ODREDBE

Član 6

Svi izrazi koji se u ovom kodeksu koriste za fizička lica u muškom rodu, obuhvataju iste izraze za fizička lica u ženskom rodu.

Član 7

Ovaj kodeks će se objaviti u "Službenom listu Crne Gore".